

Anna-Maija Koskimies-Hellman: *Inre landskap i text och bild: dröm, lek och fantasi i svenska och finska bilderböcker*. Åbo: Åbo Akademis förlag, 2008. Diss. Åbo. 383 s. ISBN 978-951-765-441-8

Anna-Maija Koskimies-Hellmans avhandling *Inre landskap i text och bild: dröm, lek och fantasi i svenska och finska bilderböcker* er en særdeles god leseopplevelse som anbefales til alle barnebokentusiaster generelt og bildebokentusiaster spesielt. Avhandlingen omhandler et interessant felt som i liten grad er behandlet tidligere. I tillegg er boka velstrukturert og velskrevet med et tydelig faglig fokus. Koskimies-Hellman disputerte ved Åbo Akademi 2008.

Koskimies-Hellmans prosjekt er å undersøke den økende tendensen til dypere personskildring i moderne bildebøker. Mens tidligere forskning har betraktet bildeboken som handlingsorientert framfor personorientert, hevder Koskimies-Hellman at moderne bildebøker "letar sig under den konventionellt handlingsorienterade ytan för att i samspelet mellan ord och bilder uttrycka känslor, drömmar och tankar" (s. 2). Hun undersøker denne økende tendensen i moderne bildebøker gjennom motivet indre landskap.

Med indre landskap mener Koskimies-Hellman "de övernaturliga inslag i bilderböckerna som kan analyseras som symboler för huvudpersonens inre upplevelser" (ibid.). Dette motivet inkluderer en forflytning mellom karakterens ytre og indre virkelighet. Mer spesifikt dreier det seg om en studie av de visuelle og verbale representasjonene av hovedpersonenes følelser og oppfatning av egne omgivelser. Koskimies-Hellmans bruk av termen "indre landskap" er dermed synonym med Maria Nikolajevas bruk at termen i for eksempel *Bildebokens pusselbitar*.

Avhandlingens prosjekt er å foreta en komparativ studie av dette motivet i svenske og finske bildebøker, samt å undersøke i hvilken utstrekning motivet indre landskap brukes som et middel i bildebokens personskildring. Koskimies-Hellmans tese er at bildebøker kan formidle indre tilstander på en slik måte at de kan forstås av alle lesere uansett alder og lesekompetanse. Likevel mistenker hun at ikke alle bildebøker som behandler dette motivet bruker det for å gjøre personskildringene dypere, men snarere som et pedagogisk eller underholdende virkemiddel.

Materialet i denne avhandlingen er 17 finsk- og 24 svenskspråklige bildebøker (to av bøkene er finlandssvenske) fra perioden 1976–2005. Materialet er organisert i tre kategorier: drøm, lek og fantasi. Bakgrunnen for denne inndelingen er hva slags type aktivitet protagonisten utøver for å nå sitt indre landskap. Er det i drømmen,

der protagonisten er relativt passiv det skjer? Eller er det i fysisk lek, som krever en aktiv protagonist? Eller er det i fantasien (inklusive dagdrømmen), der hovedpersonen også er aktiv, men på et mentalt snarere enn et fysisk nivå? Som forfatteren selv også påpeker, er grensene mellom de ulike kategoriene av og til utydelige, men denne inndelingen fungerer likevel godt. Ikke bare som kategorisering av dette store bildebokmaterialet, men også som et pedagogisk grep for meg som leser. Hver kategori utgjør et hovedkapittel i avhandlingen.

Bildebokmaterialet er interessant. Blant de 41 titlene finner vi blant annet kjente titler som Gunilla Bergströms *Alfons Åberg och hemliga Mållgan* (1976), Anna-Clara og Thomas Tidholms *Resan till Ugri-La-Brek* (1987) og Mervi Lindmans *Urhea pikku Memmuli* (2005). I tillegg til primærmaterialet trekker forfatteren veksel på nærmere hundre andre bildebøker som tydeliggjør hennes poenger. Dette er med på å gjøre denne boka til et flott oversiktsverk.

I de mange analysene behandler forfatteren visuelle og verbale fortellertekniske grep i bildebokikonotekstene, hun undersøker hvordan ord og bilder i bildebøker støtter en lesning av en magisk verden eller fantastiske innslag som en representasjon av en mental tilstand, og hun diskuterer i hvilken grad bruken av motivet indre landskap bidrar til personskildringen.

Som et nyttig bakteppe for analysene av hovedmaterialet, gir forfatteren oss dessuten et kapittel om forgjengerne, nemlig bildebøker med fantastiske innslag fra perioden 1900–1975. Her er det indre landskap i Elsa Beskows kjente bildebøker som får størst plass. Dette kapitlet er et pedagogisk vellykket grep, særlig fordi vi som lesere får et godt innblikk i hvordan indre landskap har blitt framstilt i tidligere bildebøker. Dermed er vi bedre rustet til å innta all den informasjonen som kommer i avhandlingens tre hovedkapitler.

Noen av de mest interessante funnene som avdekkes i denne avhandlingen, er at bildebøker definitivt er en sjanger som kan skildre komplekse, ikke-verbale tilstander hos protagonistene og dermed bidra til dyp personskildring. Likevel utnyttes ikke denne muligheten til fulle i moderne bildebøker, spesielt ikke i de finske bøkene i materialet.

Koskimies-Hellman teoretiske tilnærming er eklektisk. Hun har hele tiden en solid forankring i nyere bildebokforskning, og det analyseverktøyet som kanskje er mest framtrædende er modalitet. I likhet med Maria Nikolajeva og Carole Scott, har Koskimies-Hellman en lingvistisk tilnærming til dette begrepet. Gjennom hele avhandlingen foretas det modalitetsanalyser for å vurdere bildebøkernes grad av sannhet. De teoriene og teoretiske begrepene som er gjennomgående i avhandlingen presenteres i første kapittel. Deretter bruker forfatte-

ren ulike teorier for å belyse ulike aspekter ved bildebokmaterialet, for eksempel Mikhail Bakhtins karnevalsteori, freudiansk drømme-teori og jungiansk psykoanalyse. Dette er teorier som presenteres utover i avhandlingen. Jeg mener at denne eklektiske tilnærmingen fungerer godt. Ved å ikke presentere all teori innledningsvis, unngår boken å bli alt for fortung, og i tillegg blir det større nærhet mellom teori og primærtekster.

Noen få innvendinger til slutt: Boka ville vært enda mer leservennlig dersom en del av de mange – og svært interessante – fotnotene hadde vært innlemmet i brødteksten. Det hadde også vært en fordel om forfatteren i større grad hadde henvist til bildene som er gjengitt bakerst i boka.

Denne avhandlingen bør leses med stor interesse ikke bare av bildebokforskere, men også av bildebokkunstnere og forlagsredaktører.

*Agnes-Margrethe Bjorvand, senior teacher,
Agder University, Norway*

William Gray, *Fantasy, myth and the measure of truth: tales of Pullman, Lewis, Tolkien, MacDonald and Hoffmann*. Basingstoke, Palgrave/Macmillan, 2009. 215 ss. ISBN 978-0-230-00505-1.

Det fornyade post-Harry-Potter-intresset för fantasy har fört med sig en ny omgång litteraturvetenskapliga studier av genren, både historiska översikter, studier av enskilda författarskap och inte minst kritiska undersökningar av genrens särdrag (till exempel Farah Mendlesohns *Rhetorics of fantasy*, 2008). De nya entusiastiska fantasyforskarna kommer ofta från andra områden än barnlitteratur, vilket har sina för- och nackdelar. En syn på fantasy som är fri från barnlitteraturforskningens bojor, i form av de eviga frågorna "Är det för barn?", kan potentiellt leda till oväntade resultat. Det är dock lätt för läsaren att förbli konventionell och förknippa författarnamnen i undertiteln av William Grays bok med barnlitteraturens klassiker, från *Nöttnäpparen* till Narnia-böckerna. Faktum är dock att Gray inte ens nämner *Nöttnäpparen* och avhandlar Narnia på några få sidor. Den som i hans bok söker en fräsch tolkning av sina favoritverk blir kanhända besviken: boken handlar i ganska liten utsträckning om verken, men desto mer om författarna. År 2008 publicerade Gray *Death and fantasy: Essays on Philip Pullman, C.S. Lewis, George Mac-*

Donald and R.L. Stevenson. Ibland känns det som om den nya boken bygger på överblivet, ehuru rikt material. Kombinationen av författare är i alla händelser inte särskilt originell (fast man kan undra över den ordning i vilken de förekommer i undertiteln). MacDonald, Tolkien och Lewis har upprepade gånger behandlats under samma pärmar (till exempel i Colin N. Manloves *Modern fantasy: five studies*, 1975). Att Pullman har lagts till är ganska naturligt; han förekommer som MacDonalds arvtagare också i Matthew Dickersons och David O'Haras *From Homer to Harry Potter* (2006). Att däremot E. T. A. Hoffmann behandlas inte bara som bakgrund till MacDonald utan som en författare i paritet med honom är mindre vanligt. Brittiska forskare söker gärna rötter till sin fantasylitteratur hos de brittiska romantikerna som Spenser, Blake och Coleridge. Gray visar att den tyska romantiken hade ett betydligt större inflytande än det har varit erkänt i den anglosaxiska världen.

Grundfrågan i boken är verkens epistemologi (därav "sanningens mått" i titeln) i bemärkelsen spänningen mellan verkligheten och den fantastiska världen (Gray undviker de etablerade begreppen sekundära eller alternativa världar). Gray ifrågasätter dock inte, på det poststrukturalistiska sättet, litteraturens möjlighet att avbilda verkligheten. För honom gäller det att begrunda författarnas förhållande till sina egna skapelser. Gray bygger sina resonemang på ohyggliga mängder material, mest brevväxling, biografier och författarnas egna filosofiska och litteraturvetenskapliga essäer. Han diskuterar verken i oväntade kombinationer och tar upp flera mindre kända verk. (Han är dock inte helt konsekvent: av Pullman behandlar han bara *Den mörka materien*, däremot inte andra verk som lätt skulle kunna härröras från Hoffmann, till exempel *Spökryttaren*). Boken erbjuder därmed en fördjupning i dessa författarskap för den som redan är väl förtrogen med dem. Utgångspunkten är författarskapens gemensamma ursprung i romantiken – i och för sig inget nytt. Gray visar hur MacDonald har påverkats av Hoffmann och i sin tur påverkat Tolkien och C S Lewis, och så vidare. Om man ska peka ut någon metod för Grays undersökning tänker jag på Harold Blooms inflytandeångest (anxiety of influence). Gray nämner Bloom i förbifarten, men verkar tillämpa dennes tankegångar genomgående: det är frågan om inflytande, påverkan och författarnas strävan att överträffa sina föregångare. Detta mönster är även, som hos Bloom, uteslutande manligt; den stora och viktiga skaran av kvinnliga fantasyförfattare, klassiska som moderna, lämnas helt åt sidan. Gray nämner även Bachtin, vars tankegångar han däremot inte tillämpar; istället för den numera vedertagna dialogiciteten tillgriper Gray den

gamla pålitliga komparatismen med minutiösa bevis och belägg. Det gör naturligtvis inte studien mindre intressant för den som gillar denna typ av forskning.

Gray gör alltså ingen skillnad mellan barn- och vuxenlitteraturen, vilket åtminstone i MacDonalds fall är helt giltigt eftersom gränsen var flytande på 1800-talet. Den etikett som ofta används om MacDonalds tilltänkta publik med hans egna ord, "for the childlike" ("med barnsjälen kvar"), kan med fördel även klistras på de andra författarna. Samtidigt kallar Gray Narnia-böckerna för sagor (fairy tales), vilket följer Lewis egen genrebeteckning (och Tolkiens), men går definitivt emot det etablerade inom barnlitteraturforskningen. Jag ser ingen fördel med att kalla dem sagor eftersom Gray i alla fall inte gör någon skillnad mellan dem och Lewis rymdtrilogi eller hans teologiska verk.

De otydliga gränserna mellan barn- och vuxenlitteratur är särskilt markanta inom fantasygenren. Fantasy har slentrianmässigt associerats med barnlitteratur, men idag, med det framträdande fenomenet crossover har man (åter)upptäckt bredare författarskap än de som traditionellt behandlats som tillhörande barnlitteraturen. Grays bok skulle man kunna kalla crossover-kritik när han helt ignorerar frågan om läsarpublik.

Problemet är dock att Gray även ignorerar den barnlitterära kontexten. Det innebär till exempel att han förbiser det enorma inflytande av Edith Nesbit på Lewis, som har studerats ingående. Detta är fullt legitimt och på ett vis förståeligt, kanske till och med nödvändigt som en motvikt till barnlitteraturforskningens appropriering av Lewis. Där ligger emellertid en begränsning. För Gray går utvecklingen av fantasylitteraturen i direkt linje från Hoffmann till MacDonald, från MacDonald till Tolkien och Lewis och vidare till Pullman, som om dessa existerade och skapade i ett vakuum. Därmed missar han inte bara den brittiska fantasyns guldålder (Mary Norton, Lucy Boston, Philippa Pearce, Alan Garner) utan hela 1900-talets realism. Han ser inte Pullman som en millenniumskiftesförfattare, påverkad av sin tid och sitt samhälle i samma eller större utsträckning än av sina litterära förebilder. Han pekar, mycket korrekt, på Pullmans rötter hos Blake och Milton, däremot inte i hans omedelbara föregångare (som Garner och Diana Wynne Jones). Att Pullman själv förnekar påverkan av modern fantasy bör en forskare inte ta på allvar.

Att Gray avslutar sin studie med korta reflektioner över J.K. Rowling är naturligt, men inte ofrånkomligt med bokens premisser. Här blir hans uteslutande av barnlitteraturkontexten särskilt påtagligt eftersom Rowling, till skillnad från Pullman, står lika mycket i skuld

till *Tom Brown's schooldays* och Enid Blyton, för att inte tala om Nes-bit, som till romantiken. Gray noterar detta, men har inget utrymme att utveckla tanken, som därmed känns just som ett bihang.

Med alla dessa reservationer har dock boken stora meriter och är utan tvivel av intresse för den redan frälste.

*Maria Nikolajeva, Professor,
University of Cambridge, United Kingdom*

**Perry Nodelman: *The hidden adult: defining children's literature*.
Baltimore, Md: Johns Hopkins University Press, 2008. 390 s.
ISBN 978-0-8018-8979-0**

Att läsa kanadensiske Perry Nodelmans teorier om barnlitteratur har aldrig lämnat mig oberörd. Inte heller den här gången blir jag besviken. Nodelman är en av de nytänkande kritiker som hela tiden utmanar teoribildningen kring barnlitteratur. Han har ett eget öga på fältet och är ofta provocerande rakt på sak i sina påståenden. I sin nya bok *The hidden adult: defining children's literature* tar han sig an själva kärnfrågan inom barnlitteraturforskningen: vad är egentligen barnlitteratur? Varför ser vi den som en separat kategori av litteratur och vad innebär detta för hur vi ser på barnlitteratur?

Boken bygger vidare på det kritiska resonemang som Nodelman redan i decennier fört i böcker och artiklar. En grundtanke är att barnlitteratur utgör en egen genre som kännetecknas av vissa gemensamma drag (för vilka han använder den eget myntade termen "sameness") som sträcker sig över tid och rum. Boken inleds med en presentation av sex texter för barn och ungdom som Nodelman anser representera hela kategorin barnlitteratur: Maria Edgeworths "The purple jar" (1801), Lewis Carroll's *Alice's adventures in Wonderland* (1865), Hugh Lofting's *Dr. Dolittle* (1920), Beverly Cleary's *Henry Huggins* (1950), Ezra Jack Keats *The snowy day* (1962) och Virginia Hamiltons *Plain city* (1993). Texterna har de typiska drag som Nodelman menar betecknar hela den barnlitterära genrens särart, såsom stilmässig enkelhet, fokus på händelseförloppet, implicit barnpublik, naivt berättarperspektiv (fokaliserat via barngestalten) kombinerat med nostalgiskt vuxenperspektiv på barndom som oskuldsfull och statisk idyll, manipulativa/didaktiska och konservativa budskap dolda bakom en underhållande fasad, binära motsatsteman såsom barn/vuxen, oskuldsfull/erfaren, fångenskap/frihet, mytens och

sagans mönster hem-äventyr/resa-hem, samt kluven syn på barn-
domen som både statisk idyll och arena för förändring och mognad
vilket resulterar i ambivalenta texter.

Nodelman vidhåller att barnlitteraturen är didaktisk och att det
faktum att den skrivs *av* vuxna *för* barn gör den manipulativ till sin
natur. Barnlitteratur skulle inte finnas om inte de vuxna som skapar
den ansåg att barn är så pass annorlunda än vuxna att de behöver en
egen litteratur. Därför omfattar barnlitterära författare, enligt No-
delman, oundvikligen en vuxen syn på barn och barndom som i för-
längningen innebär att barnlitteraturen didaktiskt och manipulativt
lär ut hur barn ska vara barn. Barnlitteratur ger, enligt Nodelman,
uttryck för vuxennostalg och präglas av den förträngning som vux-
enskapet kräver för att kunna spegla sig i och bekräftas av barnets
oskuldssfullhet. Därför är barnlitteraturen ett sätt att dominera barn
enligt kolonialismens princip. Barnlitterära texter har ett budskap att
förmedla och barnläsarna förväntas oftast identifiera sig med barn-
bokens gestalter, menar han. Inget av detta är nya idéer – några rent
av förlegade som tanken om barnbokens didaktiska budskap och
identifikationsläsningen – och mycket riktigt förankras många av
hans åsikter i tidigare barnlitterära teoridiskussioner.

Nytt för denna bok är att Nodelman tänker vidare och mjukar upp
de snäva negativa förtecken som länge präglat hans sätt att beskriva
barnlitteratur på (som manipulativ, kännetecknad av brist, repetitiv,
statisk, populär, didaktisk osv.) och som han kritiserats för. Detta
gör han genom att lyfta fram barnlitteraturens komplexitet bakom
en skenbart enkel och repetitiv yta. Barnlitteraturen är lika kluven
som sin publik, menar han. Ambivalensen eller dubbelheten tar sig
uttryck i vad han kallar för en "skuggtext" som finns bakom varje
barnlitterär text och som även barnläsarna förväntas relatera till.
Barnlitteraturen är performativ i och med att den lär ut hur barn ska
vara för att vara barnlika i vuxnas (och i sina egna) ögon, hävdar
Nodelman, men den är därtill paradoxal eftersom den manipulerar
samtidigt som den undergräver sina egna budskap.

Nodelmans tankegång fascinerar, men en teoretisk diskussion om
barnlitteraturens ambivalens och dess dubbla publik är inte ny. Han
går visserligen i dialog med många litteraturvetarkolleger som kämpat
med att definiera vad barnlitteratur är och samtalar, föredömligt
nog, inte bara med giganterna, vilket visar hur kunnig han är inom
sitt område. Dessutom knyter han ofta an till allmänlitterära, psy-
kologiska och samhällsrelaterade teoretiker. Ändå förblir det oklart
varför han inte går mer öppet i dialog med exempelvis brittiske barn-
litteraturkritikern David Rudd som kritiserat och nyanserat Nodel-

mans idéer. Rudd har lagt fram en definition av barnlitteratur som, med betydligt positivare förtecken, tar dess dubbelhet/ambivalens i beaktande med hjälp av postkoloniala teorier om hybriditet. Nodelman använder samma termer men kommenterar aldrig direkt Rudds definition som publicerades redan 2004 och som finns i bokens litteraturlista.

Läsare med tillgång till barnlitteraturkritik på andra språk än engelska noterar att Nodelman inte haft tillgång till exempelvis Ulf Boëthius och Boel Westins eminenta diskussioner på svenska om relationen mellan barn- och vuxenlitteratur, fiktionsbegreppet och den eventuellt överdrivna synen på barnlitteratur som mer didaktisk än allmänlitteraturen. Likaså saknas Vivi Edströms tankar om barnlitterär estetik och det naiva perspektivets sprängkraft i barnlitteraturen som redan för ett bra tag sedan lyfte fokus från barnlitteraturens påstådda regelbundenhet och enkelhet på ytan till dess konstnärliga potential och dubbeltydighet.

Nodelmans slutsatser om barnlitteraturen överlag må vara acceptabla, men vägen dit är krokig. Att *The hidden adult* är en debattbok, förklarar i viss mån dess snåriga uppbyggnad. Läsaren följer Nodelmans tankearbete steg för steg. Ibland gör detta grepp texten lätt att följa, ibland skapar det förvirring eftersom idéer först provas och sedan förkastas. För varje invändning läsaren kan tänkas ha kommer Nodelman med motargument, vilket gör tonen defensiv. Varför han i sin kungstanke om att barnlitteratur är *både* manipulativ/konservativ *och* ambivalent/mångfacetterad så starkt poängterar den förra utsagan på bekostnad av den senare är också svårt att förstå.

Vad läsaren än tycker om Nodelmans argument och slutsatser går det inte att förbise att han är en av de tongivande teoribildarna inom det barnlitterära fältet idag. Hans kunnighet och engagemang går inte att ta miste på och boken uttrycker ett genuint intresse för att föra diskussionen om barnlitteraturens särart vidare. Detta är en rik och mångsidig bok. Här har jag enbart tagit fasta på själva nerven och huvudargumenten. För de läsare som är intresserade av hur och varför vi definierar barnlitteratur som vi gör är den här boken ett klart måste. Låt för all del Nodelman, denna barnlitteraturteorins filur, tvinga dig att ta ställning för och/eller emot det han skriver och delta i det samtal han bjuder in till kring barnlitteraturens väsen, denna evighetsfråga inom vårt fält.

Maria Lassén-Seger, PhD,
Åbo Akademi, Finland

Svensson, Conny: *Pli på pojkar: från Dumas till Kar de Mumma*. Stockholm: Bokförlaget Atlantis, 2008, 195 s. ISBN 978-91-7353-277-8

Man kan inte annat än applådera när någon bryter mark på pojkbokens mestadels utforskade fält. För även om det finns en hel del internationell forskning, särskilt anglosaxisk, är den svenska kartan förvånansvärt vit. En som tagit som sin uppgift att guida oss genom detta maskulina *terra incognita* är litteraturprofessor Conny Svensson. Först gjorde han det med *Tarzan i slukaråldern* (1997) och nu med "uppföljaren" *Pli på pojkar: från Dumas till Kar de Mumma* (2008). De båda böckerna kompletterar varandra. Den förra behandlar ett bredare spektra av genrer och inriktar sig främst på 1900-talet, medan han i den senare studerar texter hämtade från "den klassiska pojkbokens guldålder", det vill säga den era som sträcker sig från 1800-talets mitt och cirka hundra år framåt i tiden.

En annan skillnad är att *Tarzan i slukaråldern* har två författare, den bokslukande pojken Conny och den äldre professor Svensson, men i *Pli på pojkar* är det mestadels akademikern som håller i pennan. Dock skymtar pojken förbi, i synnerhet i beskrivningen av greven av Monte-Cristo, som är lika rik som Joakim von Anka och likt "Ture Sventon är greven en maskeringskonstens mästare". Även ynglingen håller sig framme; i studien av Gustaf Bolinders *På äventyrliga vägar* (1925) får man veta att "Pedro Serrano förälskar sig i denna djungelns pangbrud". Men mestadels är Svensson en distingerad ciceron som rör sig elegant i gränslandet mellan en vetenskaplig och populärvetenskaplig framställning, samtidigt som han plockar de komiska poänger som litterära schabloner och dammiga värderingar erbjuder dagens läsare.

Kapitlen är indelade efter författare. Alexander Dumas d.ä inleder med *De tre musketörerna* och *Greven av Monte-Cristo*. Därefter kommer Nils Hydéns *Gula brigadens hjältar* (1899-1900) och *Med vapen i hand* (1901-02), vilken är att betrakta som ett fynd, eller som Svensson uttrycker det, "en av de mer bisarra framtidsromanerna i svensk litteratur". Så ett kapitel om några av Frederick Marryats sjöromaner och ett om Richard Melanders äventyrsromaner, såsom »*Hårdt bidevind*« (1890) och *I Sitting Bulls land* (1892). Melander avlöses av Rudyard Kiplings *Djungelboken* (1894) och *Havets hjältar* (1897). Ur den flitige Gustaf Bolinders produktion väljs bland annat *På äventyrliga stigar* och *Bland kabyler och rövare* (1926). Två italienare får samsas i nästa kapitel: Carlo Collodi med *Pinocchios äventyr* (1880/1904) och Edmondo De Amicis *Hjärtat på rätta stället* från samma decennium. Det hela avslutas med Erik Zetterströms *Två år i varje klass* (1923).

På baksidan läser man att texterna analyseras "ur ett pedagogiskt och manshistorisk perspektiv med frågor om ras, kön och etnicitet i centrum", men man borde ha gjort det viktiga tillägget att även ett klassperspektiv ständigt finns närvarande i Svenssons läsningar. Det kan tyckas tjatigt med ännu en pedagogiskt vinklad studie i barn- och ungdomslitterära texter, men här fungerar det väl. Dels för att det inte är den allenarådande läsarten och dels för att flertalet av de texter som ligger under lupp lämnar ifrån sig värdefulla betydelser vid ett sådant angreppssätt. I synnerhet de ideologier som avtäckts när Svensson pekar ut de symboliska klassrum som finns i många av texterna, där stränga män läxar upp huvudpersonerna på prärien, i djungeln eller till havs.

Svenssons huvudsakliga metod är att via en allegorisk läsning avslöja texternas ideologiska syften. Detta fungerar oftast utmärkt, men vid analysen av *Toå år i varje klass* blir metoden inte lika effektiv. Till skillnad från de övriga texterna är klassrumssituationen här sedd ur elevens horisont och den vuxne Svensson står därför ofta frågande inför pojkarnas beteende. Han menar att deras "frihetspatos tar sig absurda uttryck" och förvånas över den "håpnadsväckande energi och motivation" pojkarna besitter när det gäller fotboll. Man önskar här att Svensson yngre upplaga hade fått ett ord med i laget.

Klokt nog väljer Svensson att inrikta sig på andra spörsmål när det gäller Dumas och Hylténs texter, då dessa från början är riktade till en vuxen publik. Därmed aktualiseras också genrefrågan, hur definierar man en pojkbok? Svensson har inte som syfte att närmare diskutera frågan, utan utgår från att konsensus råder. Samtidigt visar hans studie att frågan kräver en snar utredning, inte minst i analyserna av Bolinders texter där det talas om "en genre med givna konventioner och klichéer", "litterära pojkboksschabloner" och "genreens slitna stereotypier" – men vilka är dessa konventioner, klichéer, schabloner och stereotypier?

För att travestera det Boel Westin skriver om flickboken i antologin *Om flickor för flickor: den svenska flickboken* (1994), är även pojkboken en text där könet fungerar som en genrebestämmande kategori. Men även om Svensson inledningsvis konstaterar att "maskulinum är ett genus", uppvisar hans analys en något ambivalent hållning till detta fenomen. Tvärtemot vad man kan tro hämtar han inga idéer ur den samtida maskulinitetsforskningen. Visserligen nämns Georg L. Mosses *The image of man* (1996) i inledningen, men dennes teori om manlighetsideal och motbilder har inte satt något avtryck i själva läsningarna. Svensson säger sig inte vara intresserad av "en granskning av traderade mansbilder", vilket är något förvånande då hans analys ständigt kretsar kring dessa bilder.

Samtidigt utgör Svenssons studie något av ett smörgåsbord där den litteraturintresserade mansforskaren kan ta för sig. Svensson visar exempelvis hur vanligt förekommande pojkgänget är och hur lojaliteten inom dessa idealiseras ("Musketörernas gemenskap är som fotbollslagets."), alltså motiv där ett begrepp som *homosocialt begär* skulle kunna visa på halvt dolda ideologier i texterna. Vidare pekas både manliga idealtyper och avvikare ut, såsom *selfmade man* hos Kipling och "rötägget" Franti i *Hjärtat på rätta stället*, något som bereder väg för Mosses ovannämnda teori.

Det biografiska upplägget ger goda introduktioner till författarskapen, vilket är särskilt värdefullt när det gäller de svenska författarna som i stort sett är bortglömda av forskningen. Upplägget erbjuder också en kontextualisering av texterna som ger värdefull kunskap vid tolkningen av dem. Dessutom blir man oerhört sugen på att läsa flera av texterna! Nackdelen är att boken ger ett något splittrat intryck, den känns mer som en antologi eller essäsamling än ett sammanhållet arbete. En tematiskt inriktad studie hade förmodligen också tagit oss ett eller flera steg närmare en definition av pojkboksgenren. Detta gäller inte minst gossarnas kompakta skolhat. Visserligen är det troligt att flera av författarna vantrivdes i skolan, såsom Svensson påpekar, men hatet är också en litterär konvention som i sin tur utgör en viktig del av pojkarnas självbild.

Men, som sagt, Svenssons bok öppnar upp fältet på ett förtjänstfullt sätt. När han citerar ur Melanders »*Hårdt bidevind*»: "De voro män från mössan till hälarne", blir man onekligen nyfiken – i synnerhet på om det manliga satt mest i mössan eller i hälarne.

Magnus Öhrn, PhD,
Stockholms universitet

Astrid Lindgren - Werk und Wirkung: internationale und interkulturelle Aspekte. Red. Svenja Blume, Bettina Kümmerling-Meibauer, Angelika Nix. Frankfurt am Main: Lang, cop. 2009 324 s. ISBN 978-3-631-57028-9

2009 publicerade förlaget Peter Lang antologin *Astrid Lindgren – Werk und Wirkung: internationale und interkulturelle Aspekte* (Astrid Lindgren – verk och verkan: internationella och interkulturella aspekter). Intresset för Astrid Lindgrens författarskap är fortfarande vitalt i Tyskland vilket ett axplock av de senaste publikationerna intygar. I motsats till de utgåvor som främst behandlar biografiska aspekter, Dankert 2009 och Gottschalk 2008, eller didaktiska, intermediala eller litteraturhistoriska sidor, Schade 2008, väljer man att i den här an-

tologin arbeta med ett internationellt och interkulturellt perspektiv. Inledningsvis argumenterar redaktörerna Svenja Blume, Bettina Kümmerling-Meibauer och Angelika Nix för behovet av ny forskning kring Astrid Lindgrens verk. De menar att det gjorts mycket forskning om hur Lindgrens verk har mottagits i tysk-, engelsk-, respektive franskspråkiga länder. Att utvecklingen inom den internationella barn- och ungdomslitteraturen har påverkats starkt av Astrid Lindgrens verk är en allmänt spridd åsikt som dock saknar stöd i aktuell forskning enligt utgivarna. För att undersöka aspekter av varseblivning av det främmande och växelverkan med de egna kulturella erfarenheterna förespråkar utgivarna en interkulturell forskningsansats. Antologin uppmärksammar också betydelsen av intertextuella aspekter såväl i Lindgrens egna texter som i relation till andra författares verk.

De sexton artiklarna på tyska och engelska är tematiskt grupperade kring olika forskningsdiskurser: Lindgrens position i Skandinavien som länk till den moderna barnlitteraturen utgör den första artikelgruppen. Angelika Nix diskuterar Lindgrens och Hellsings betydelse för utvecklingen av den svenska barnlitteraturen på 1940-talet och placerar dem i det kreativa spänningsfältet mellan tradition och konfrontation. I ett tankeväckande bidrag jämför Claus Esmann Andersen *Bröderna Lejonhjärta* med H.C. Andersens författarskap. I motsatsen till Andersens dualistiska inställning till liv och död speglas Lindgrens monistiska inställning framför allt i Karls utveckling. Hans dödsångest som förvandlas till mod efterliknar enligt Esmann Andersen det klassiska idealet om Erhabenheit (upphöjelse). Ulf Boëthius fokuserar på samtida politiska debatter om revolterande ungdomar som ägde rum samtidigt som Lindgren debuterade med Pippi Långstrump. Texten kan enligt Boëthius läsas som en reaktion på debatten och som en bearbetning av Lindgrens självbiografiska upplevelser som tonåring och ung mor.

Under nyckelorden "översättningar" och "internationell reception" diskuteras i den andra artikelgruppen utvalda aspekter framförallt i Pippi Långstrump. Med stöd i olika översättningar visar Astrid Surmatz hur Pippi Långstrump kan tydas som ett antinazistiskt ställningstagande och hon kommenterar de påstådda rasistiska antydningar om den beryktade negerkungen. Svenja Blume undersöker hur det fria barnet Pippi Långstrump i den franska översättningen pressas in i traditionella värderingar om barnuppfostran för att till slut bli en "fin dam". Intressanta aspekter på publikationshistorien belyses av Caroline Roeder i en artikel om Lindgrenreceptionen i Östtyskland. Med stöd i den dokumenterade censurprocessen studerar Roeder vilka ideologiska diskussioner som fördes kring Lindgrens verk i DDR. Rolf Annas söker svara på frågan varför den afri-

kaansspråkiga översättningen av Pippi bättre nådde ut till publiken i Sydafrika än den engelskspråkiga versionen. Eva-Maria Metcalf ägnar sig åt intertextuella aspekter i Lindgrens verk som hon tolkar i ljuset av den amerikanska berättartraditionen om föräldralösa barn (American Orphan Tale Tradition), där hon bl.a. relaterar till Burnett, Montgomery och Twain. Tihomir Engler, Tamara Turza-Bogdan och Krunoslav Mikulan skildrar hur politiska och didaktiska överväganden ledde till att Pippi Långstrump 1991 äntligen kom att ingå i läroböcker i kroatiska skolor, men tillfälligt valdes bort igen efter 4 år. Mare Müürsepp förklarar den överväldigande succén som Lindgrens verk haft i Estland med att publiken såg t.ex. beskrivningar av bylivet i texterna som ett patriotiskt uttryck för den egna förtryckta kulturen.

Artiklarna i den tredje gruppen fokuserar på hur kontakten med det främmande kan upplevas. Två artiklar analyserar Lindgrens succé i Tyskland. Lindgren ställs i relation till andra lika betydande men inte så framgångsrika författarskap; Gina Weinkauff jämför Lindgren med den italienska författaren Gianni Rodari och Kirsten Waterstraat diskuterar den nederländska författarinnan Annie M.G. Schmidt. Bettina Kümmerling-Meibauer ägnar sig åt Lindgrens samarbete med Anna Riwkin-Brick. Hon konstaterar att de publicerade fotoböckerna banade vägen för en ny genre och visar samtidigt hur Lindgrens kulturella bakgrund påverkar hennes berättelser om andra länder.

Antologin avrundas med artiklar som kan sammanfattas under begreppet interkulturalitet i praktiken. Medan Sonja Müller skildrar den kontroversiella debatten inom den tyskspråkiga litteraturpedagogiken om huruvida Lindgrens verk är av didaktiskt värde eller ej, exemplifierar Reinbert Tabbert deras konkreta förankring i skolvardagen genom att presentera hur utvalda Astrid Lindgren-skolor arbetar i hennes anda. Ett spännande grepp tar Konstanze Jung genom att ringa in hur den på 1990-talet uppflammande rasismdiskussionen kan motverkas med hjälp av textanalyser och användas till fruktbara samtal med elever om kulturella stereotyper.

Om man ska vara kritisk så kan man anmärka på att även den här antologin huvudsakligen driver forskningen om Pippi Långstrump vidare. Men det råder inget tvivel om att antologin är ett lyckat exempel på forskning om interkulturella och intertextuella aspekter i Lindgrens författarskap. Samspelet mellan de olika perspektiven i artiklarna ger en bra utgångspunkt för nya frågeställningar och öppnar upp fältet för vidare forskning. Antologin utgör, inte minst genom den medföljande forskningsbibliografiska översikten, en värdefull tillgång för alla intresserade.

*Corina Löwe, doktorand,
Stockholms universitet*